

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248-25-13

03.05.2019 № 22.1/10-1584
На № _____ від _____

Потенційним авторам/упорядникам
щодо підготовки посібників для
здобувачів повної загальної середньої
освіти

Шановні колеги!

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 41 «Про затвердження порядку забезпечення підручниками та посібниками здобувачів повної загальної середньої освіти і педагогічних працівників» постає завдання розробити навчальну літературу, призначену для освоєння та впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу.

Створення сучасних навчальних посібників має стати підґрунтям ефективності застосування Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Перелік назв посібників для здобувачів повної загальної освіти, що планується видати за кошти державного бюджету у 2019 році, буде доведений до Вашого відома згодом.

З огляду на зазначене вище, надсилаємо Інструктивно-методичні матеріали щодо підготовки посібників серії «Шкільна бібліотека» для здобувачів повної загальної середньої освіти.

Додаток: 6 стор.

З повагою
В. о. директора

Ю. І. Завалевський

Інструктивно-методичні матеріали щодо підготовки посібників серії «Шкільна бібліотека»

Книга є засобом фіксування, зберігання і передачі інформації та служить джерелом наукової комунікації та інформації. Сучасним дітям необхідна освіта для життя. Адже головна мета розвитку української системи освіти – створити умови для саморозвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України.

Актуальною є потреба створення посібників серії «Шкільна бібліотека», яка відповідала б викликам часу: була одним із засобів вироблення предметних, загальнонавчальних і ключових компетентностей, стійкої потреби в навчанні, становлення учня як суб'єкта діяльності й особистісного саморозвитку.

Однією із тенденцій сучасної освіти є дотримання компетентнісного підходу до формування змісту і організації процесу навчання, який спрямований на формування предметної компетентності і розвитку ключових компетентностей. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Цей підхід відображено в Державних стандартах загальної середньої освіти, Концепції Нової української школи й конкретизовано в програмах для 1-11 класів закладів загальної середньої освіти.

Типовими освітніми та навчальними програмами визначено змістову частину, яка повинна забезпечити знансвий компонент очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Діяльнісний і оцінний компоненти мають здійснюватись тим методичним апаратом, який сприятиме актуалізації навчально-пізнавальної, інформаційно-комунікаційної, підприємницької, соціальної та інших ключових компетенцій і значно поглиблювати загальнокультурні надбання учнів.

Реформування загальної середньої освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а саме найголовніше - орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Створення посібників серії «Шкільна бібліотека» передбачає такі видання:

1. Українська та зарубіжна класика.
2. Антологія (фольклорні твори, літературні казки).
3. Сучасна художня література.
4. Науково-популярна література.

Саме такий розподіл зумовлений тим, що учні переважно поділяються на два типи: одні – читають літературу, бо вражає письменницький талант, захопливий сюжет, а інші – шукають у книгах нових знань, найцікавіших досягнень тощо.

Україна багата на талановитих дітей, яким потрібна підтримка старшого покоління. Начитаність, поінформованість, ерудиція, а також натхнення сприяють творчій діяльності учня. Адже українська молодь вражає прагненням долучитися до складного життя, бажанням відродити добро та людяність, нагадати про закони природи тощо.

Читаючи новостворені видання посібників серії «Шкільна бібліотека», учні повинні розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання мистецтва та художньо-творчої діяльності; творчо переосмислювати художні доробки минулого, висловлювати власну позицію щодо сучасного бачення української культури в майбутньому.

Навчати потрібно живої мови – свідомо читати, критично мислити, виявляти креативні способи розв'язання проблем, творити українською, розвивати мовленнєву та читацьку компетентності.

Щодо науково-популярних видань, то вони повинні мати в основі змісту достовірні наукові відомості й призначатися для всіх, хто цікавиться науковими проблемами, тому в стилі викладу для учнів необхідно спочатку визначити і докладно описати елементарні поняття.

Посібники серії «Шкільна бібліотека» рекомендуємо створювати відповідно до сучасного розвитку педагогічної, літературознавчої та методичної науки, не дублювати навчальний матеріал підручників для закладів загальної середньої освіти.

Ці методичні рекомендації регламентують вимоги створення посібників серії «Шкільна бібліотека», вибору напрямку, структури, змісту навчальних видань тощо.

Науково-методичні вимоги

1-3. Художня література.

Художня література як форма образного моделювання життя, засіб вираження національної ментальності народу вивчається в закладах загальної середньої освіти як мистецтво слова, забезпечуючи естетичну насолоду вчителів, і є важливим чинником формування духовного світу особистості, її морально-естетичного розвитку.

Відповідно до нормативно-правових актів вивчення літератури спрямоване на формування потреби і відповідних навичок у читанні художньої літератури, створення на основі засвоєних літературних знань оптимальних умов для всебічного розвитку і реалізації особистості, формування національних і загальнолюдських цінностей, залучення учнів до найкращих здобутків духовної культури.

Основними завданнями вивчення літератури в закладах загальної середньої освіти є:

- формування стійкої мотивації вивчення літератури, виховання відчуття краси та виразності рідного слова;
- ознайомлення з найвизначнішими досягненнями художньої оригінальної та перекладної літератури;
- розвиток умінь сприймати літературний твір як явище мистецтва;
- формування читацької культури, творчих здібностей, критичного мислення, самостійного аналізу та оцінювання прочитаного;
- сприяння розширенню культурно-пізнавальних інтересів;
- виховання в учнів поваги до своєї культури та інших культурних традицій.

Зміст навчального матеріалу Типових освітніх та навчальних програм орієнтує вчителя на виховання національно-свідомої, духовно-багатої, зорієнтованої на творчу діяльність особистості, здатну знайти себе в суспільстві.

Головне завдання новостворених посібників серії «Шкільна бібліотека» – навчити кожного учня/ученицю умінню самостійно задовольнити власні естетичні потреби, цінувати прекрасне, розвивати здатність учня розуміти авторський задум, формувати свою думку й аргументувати її.

Стосовно реалізації змісту навчальної програми, то потрібно підходити творчо: учитель може обирати, які твори вивчати текстуально, які - оглядово, виходячи із читацьких інтересів учнів, рівня їхньої підготовки та стану навчально-методичного забезпечення.

Художня література – це сприймання світу у словесних образах (за Ю. Лотманом) – «будь-який словесний текст, який у межах певної культури здатен реалізувати естетичну функцію». Отже, література відтворює життя засобами слова.

Сучасна методика викладання літератури – це поєднання традицій, інновацій і творчості. Такий підхід стосується будь-якої програмової теми. Тому на уроках української чи зарубіжної літератури сучасні учні мають розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання мистецтва та художньо-творчої діяльності; аналізувати, інтерпретувати, давати естетичну оцінку творам різних видів мистецтва та докільля; розвивати українське слово.

Безумовно важливою складовою в реформуванні освіти є постійне оновлення методів навчання, упровадження нових педагогічних технологій, удосконалення методик викладання української і зарубіжної літератури, літератур національних меншин.

З метою розширення діапазону знань про українське та зарубіжне письменство укладатимуться посібники серії «Шкільна бібліотека». Як стверджує Б. Степанишин, «високкокваліфікований вдумливий читач може пізнати особистість письменника — його світогляд, мораль, уподобання, характер, вдачу (темперамент), ставлення до природи і суспільства та інші грані – з самих його творів».

Під час формування серії потрібно відбирати твори та матеріали, що поглиблюють, розширюють знання учнів, але не перевантажують їх «зайвою» інформацією, не мають ознак дискримінації тощо.

Обов'язковою складовою художньої літератури мають бути твори літератури національних меншин задля того, щоб залучити до духовного збагачення учнів, активізувати їх творчий потенціал.

Водночас наголошуємо, що новостворені посібники серії «Шкільна бібліотека» повинні містити навчальний матеріал українською мовою, передбачений навчальними програмами в шкільному курсі літератури (української, зарубіжної, національних меншин), однак не повторювати матеріал підручників для закладів загальної середньої освіти.

З метою уніфікації посібників необхідно під час підготовки й оформлення дотримуватися вимог, окреслених у даних методичних рекомендаціях.

Обов'язкова наявність структурних елементів у посібниках такого призначення:

- передмова або/і післямова (цікаві й короткі епізоди/історії життя письменника/письменників);
- тексти художніх творів (обсяг визначатиметься відповідно до зазначених нижче напрямів);
- коментарі до текстів;
- довідковий апарат (може включати ілюстрації, схеми, таблиці, фото, пояснення слів, покажчики тощо).

Окремо звертаємо увагу щодо подання коротких відомостей про письменників, які повинні мотивувати учня сьогодення до читання, а не навпаки, тому захопити творчістю автора можна, перш за все, зацікавивши особистістю самого митця. «Біографії видатних митців, - висловлюється Олег Демчук, - надзвичайно цінний матеріал для роздумів на світоглядні й морально-етичні теми. Вони є, сказати б, школою самовиховання громадянина з чіткою програмою людинознавчого і народознавчого спрямування». Проте досить часто в шкільній практиці вивчення біографії письменника зводиться лише до ознайомлення з його літературно-громадською діяльністю, до нагромадження великої кількості подій, дат, назв тощо. Такі уроки стають одноманітними й аж ніяк не створюють пізнавально-творчу атмосферу в класі.

Адже на прикладах літературних взірців для наслідування потрібно формувати компетентного читача, сприяти всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі.

Створення посібників серії «Шкільна бібліотека» творів художньої літератури, ознайомлення (вивчення, аналіз, читання тощо), що визначено навчальними програмами з української і зарубіжної літератури, літератур національних меншин, рекомендуємо в таких напрямках:

1. Українська та зарубіжна класика.

Твори письменника/поета (одного для всіх класів або частково (відповідного класу) в одній книжці).

Посібники цього напрямку необхідно розглядати також як різновид шкільної хрестоматії, у якому підібрані обов'язкові чи додаткові (для самостійного, позакласного читання) твори одного або кількох авторів, зібрані за тематичним або хронологічним принципом.

2. Антологія (фольклорні твори, літературні казки):

- народні та літературні казки;
- міфи та легенди народів світу (рідного краю, Сходу, слов'ян тощо).

Збереження та популяризація духовної спадщини – важливий компонент виховання молодого покоління, тому створення посібника відповідних творів, що містить казки, легенди та перекази українців, народів світу, представників етнічних спільнот, які проживають на території України, є надзвичайно актуальною, бо ще раз переконливо доводить толерантність українців, їхню повагу до культури інших етносів, яких об'єднує ідея добра, справедливості, взаєморозуміння, вони навчають у будь-яких ситуаціях залишатися щирими з людьми і з самим собою.

3. Сучасна художня література.

4. Науково - популярна література.

Сучасні засоби популяризації наукових знань - науково-популярна література, що повинна містити широкий тематичний діапазон: усі галузі наук і види людської діяльності.

Останнім часом науковці приділяють усе більше уваги підготовці та виданню науково-популярної літератури, однак сьогодні в Україні обмаль перекладних видань науково-популярної літератури, яка б висвітлювала новітні досягнення з відповідних галузей науки.

Тому найбільш фундаментальним засобом популяризації наукових знань продовжують залишатися науково-популярні видання, що зорієнтовано на різновікові категорії учнів. Цей вид літератури містить відомості теоретичних та (чи) експериментальних досліджень у галузі науки, культури і техніки, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям. Такі книги розповідають про науку і її методи, результати досліджень, досягнення, відкриття, проблеми, гіпотези і напрямки наукового пошуку.

Тематика повинна визначатися освітніми потребами й суспільними завданнями, інтересами й попитом учнів. З цим пов'язані використання і функціональні властивості науково-популярних видань для учнів.

Науково-популярна література має поєднувати приємне з корисним: доступно розповідати про складні речі.

Однією з головних цілей науково-популярної книги є формування наукового світогляду учня. Світоглядна функція передбачає викладення в науково-популярній книзі природничо-наукових знань і законів природи, висвітлення досягнень у розробці теоретичних проблем. Реалізація функції формування наукового світогляду безпосередньо пов'язана із залученням учня до наукових знань, вихованням сприйнятливості, розуміння суті науки, науково-технічного прогресу. Популярні видання з мистецтва виконують важливу функцію естетичного виховання.

Науково-популярні видання повинні формувати систему знань, забезпечити інформаційну, освітню функцію, представляти логічні поняття, докази, переконуючі відомі приклади, факти, порівнюючи незнайоме зі знайомим; про визначні події, оригінальні відкриття і факти, що викликають загальний інтерес.

Окрім того, наукові знання мають забезпечити духовне збагачення читача науково-популярної книги, пробудити в ньому подальший пізнавальний інтерес, сприяти розвитку його творчої ініціативи, нарешті, залучити до знань.

Цільове призначення науково-популярного видання серії «Шкільна бібліотека» – популяризація і пропаганда основ і досягнень науки, культури, техніки і результатів прикладної діяльності, ознайомчо-освітню та функцію формування наукового світогляду здобувача освіти.